

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF MUSICAL EDUCATION OF YOUNG CHILDREN IN UKRAINE

У статті розглядається процес навчання музики дітей молодшого шкільного віку й активізації творчої самореалізації учнів, початок розвитку теорії музичного навчання та виховання. Аналізується концепція музичної освіти школярів, за якою урок музики мав бути уроком мистецтва. Характеризується дидактико-методична система формування основ музичної культури молодших школярів. Аналізується методика інтегрованого навчання музики молодших школярів. Визначається зміст музичної компетентності учнів молодших класів як інтегральна якість особистості. Висвітлюється необхідність впровадження в Україні процесу формування інтересу молодших школярів до музики засобами мультимедійних технологій, що дає можливість збільшити обсяг освітнього матеріалу. Метою статті є обґрунтування наукових підходів до вивчення процесів розвитку музичної освіти дітей молодшого шкільного віку в Україні.

Наприкінці кінці XIX – на початку XX ст. у вітчизняній педагогіці поширилися прогресивні ідеї діячів галузі музичної освіти. Відтоді бере початок розвиток теорії музичного навчання та виховання. Зі створенням «Проекту програми по співам в Єдиній школі» уперше в історії вітчизняної музичної освіти з'явилася музична дисципліна, що мала назву «Співи». Було створено дидактико-методичну систему формування основ музичної культури молодших школярів, методичку інтегрованого навчання музики молодших школярів.

Ключові слова: музична освіта, наукові підходи, діти молодшого шкільного віку, розвиток музичної освіти.

The article deals with the process of teaching music to young children of school age and the

activation of students' creative self-realization and the beginning of the development of the theory of music education and upbringing. The concept of musical education of schoolchildren is analyzed, according to which the lesson of music should be a lesson of art. The didactic-methodical system of formation of the basics of musical culture of younger students is characterized. The methodology of integrated teaching of music by younger students is analyzed. The content of musical competence of younger students is determined as an integral quality of personality. The necessity of introducing in Ukraine the process of forming the interest of younger students to music by means of multimedia technologies, which makes it possible to increase the volume of educational material.

The purpose of the article is to substantiate scientific approaches to studying the development of music education of young school children in Ukraine.

At the end of XIX – beginning of XX century, the progressive ideas of the leaders of the field of music education became widespread in the national pedagogy. Since then, the development of the theory of music education and upbringing has begun. With the creation of the "Singing Program at the Unified School", for the first time in the history of national music education, a musical discipline called "Singing" appeared, which became obligatory. Creating the concept of music education for students, which taught music lessons to be an art lesson. Creation of didactic-methodical system of formation of the basics of musical culture of younger students. Developing a methodology for integrated teaching of music for younger students.

Key words: music education, scientific approaches, children of primary school age, development of music education.

УДК 378.011.3-051

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.2>

Лисюк С.Р.,

канд. мистецтвознавства,
доцент кафедри загальної
та спеціалізованого фортепіано
Одеської національної музичної
академії імені А.В. Нежданової

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Радикальна модернізація освіти, в основу якої покладено гуманізацію й демократизацію всієї системи освіти, її складових елементів, потребує й нових наукових підходів до вивчення музичної освіти. Особливо гостро це питання постає у процесі навчання музики дітей молодшого шкільного віку й активізації творчої самореалізації як вчителів, так і учнів. Вітчизняні науковці вважають за необхідне збільшити дослідження в музичному напрямі для забезпечення гуманістичної спрямованості освіти школярів. У цьому контексті актуалізується вивчення музичної освіти щодо надання можливості загального музичного розвитку та музичної освіти дітям із перших років навчання як у закладах загальної середньої освіти, так і у спеціалізованих закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові підходи до вивчення процесів розвитку

музичної освіти дітей молодшого шкільного віку в Україні досліджуються в розвідках вітчизняних учених Б. Асаф'єва, В. Верховинця, Н. Данько, С. Дицьо, Т. Дорошенко, М. Євтуха, Л. Зарі, Д. Кабалевського, М. Леонтовича, О. Лобової, Г. Падалки, К. Стеценко, Б. Яворського.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вітчизняні науковці вважають недостатньо дослідженим розвиток музичної освіти, який визначає особливе значення музики в особистісному становленні дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті – обґрунтування наукових підходів до вивчення процесів розвитку музичної освіти дітей молодшого шкільного віку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи закономірності мистецтва, більшість науковців вважають музику могутнім засобом естетичного виховання людини та розвитку її особистості,

адже через музичні твори передається специфічно-музична чуттєво-емоційна інформація. Маємо констатувати, що розвиток музичної освіти визначає особливе значення музики у становленні особистості школяра.

У кінці XIX – на початку XX ст. у вітчизняній педагогіці поширилися прогресивні ідеї діячів галузі музичної освіти. Відтоді бере початок розвиток теорії музичного навчання та виховання, про що свідчать роботи Б. Асаф'єва, Б. Яворського та ін. [1; 5; 11].

Видатний український педагог-музикант К. Стеценко створив «Проект програми по співам в Єдиній школі». Уперше в історії вітчизняної музичної освіти з'явилася концептуально нова національна за змістом програма, в основу якої було покладено положення про українську пісню як могутній чинник національного виховання дитини. Музична дисципліна, що мала назву «Співи», уперше набула статусу обов'язкової й була введена до навчальних планів шкіл від початкового до вищого ступеня обсягом 2 години на тиждень [10].

Вітчизняні дослідники також вважають, що на вказаний період припадає зародження ідей введення музичної освіти в діяльність загальноосвітніх навчальних закладів (М. Леонтович, К. Стеценко). М. Леонтович створив «Практичний курс навчання співу у середніх школах України» [7] з музичними ілюстраціями. Особливу цінність для музичної освіти дітей мав посібник «Весняночка» В. Верховинця [2], до якого увійшли пісні-ігри, зібрані в народі та створені М. Лисенком, М. Леонтовичем, К. Стеценком, П. Козицьким [5, с. 142].

Вважаємо за потрібне відзначити, що власну концепцію музичної освіти школярів створив і Д. Кабалевський, котрий вважав, що урок музики має бути уроком мистецтва. Сучасні дослідники вважають цю концепцію «вінцем музичної педагогіки XX ст.», оскільки вона ввібрала ідеї попередників і ґрунтується на міцних методологічних підвалинах сучасних наук: музикознавства, педагогіки, психології, соціології. Педагогічну концепцію Д. Кабалевського становлять положення щодо мети музичного виховання, його основи, змісту, завдань, принципів і методів музично-освітньої роботи, які в сукупності утворюють струнку методичну систему музичної освіти школярів. Ця концепція деякою мірою визначає сучасне бачення функції музичного мистецтва в загальноосвітній школі, що важливо для нашого дослідження, оскільки її метою є забезпечення основ музичної освіти й учнів початкової школи. Науковий доробок сучасних українських учених стосується цілої низки суттєвих питань музичного розвитку дітей, викладання музики в закладах загальної середньої освіти, визначення перспектив музичного навчання школярів [5, с. 143].

Погоджуємося із твердженням Г. Падалки, котра розглядає проблеми музичної освіти молодших

школярів. Шлях дитини до мистецтва – це одна із животрепетних проблем сучасної педагогіки. «Інтенсивне збагачення змісту життя кожної людини нині потребує великої уваги від педагогів, психологів, методистів до питань виховання, глибоких, вдумливих пошуків у справі залучення дітей із найбільш раннього віку до художньої творчості» [9, с. 3].

Також дослідниця підкреслює, що музично-педагогічна концепція сучасної освітньої парадигми – естетичний розвиток кожної дитини, уболівання за її всебічне, творче, емоційно-інтелектуальне зростання. «Музика збагатить і розцвітить світосприймання школярів лише тоді, коли музичне виховання пройматиме всі сторони їхнього життя» [9, с. 5].

Для нашого дослідження необхідно звернути увагу на роботи О. Лобової. Вона розглядає загальну музичну освіту школярів як «підсистему загальноосвітньої галузі, що має забезпечувати систематичний процес музичного навчання, виховання та розвитку дітей, метою якого є формування музичної культури особистості як необхідного складника її гармонійного розвитку та різнобічного виховання (з орієнтирами на загальнокультурні та духовні цінності)» [8]. Нею побудовано дидактико-методичну систему формування основ музичної культури молодших школярів у процесі навчання в загальноосвітній школі. Її концепція розрахована на повноцінні уроки музичного мистецтва (щонайменше одну годину на тиждень) у початковій школі.

Вітчизняна дослідниця Н. Данько розробила методику інтегрованого навчання музики молодших школярів. Вона дотримується такої думки: «Початкова освіта, або перший рівень базової освіти, передбачає стимуляцію творчого потенціалу особистості засобами різних видів мистецтва, набуття спеціальних знань, навичок, умінь відповідно до європейських стандартів, але з урахуванням національних етновиховних традицій» [3, с. 1]. Авторка усвідомлює, що трансляція основних освітніх пріоритетів у виміри початкової музичної освіти значно ускладнюється у зв'язку з певними перешкодами, до яких дослідниця відносить послаблення уваги та поваги суспільства до музичного навчання молодших школярів, яке виявляється у скороченні годин у навчальних програмах початкової школи. Також вона вважає, що «це значно гальмує процес модернізації освітнього середовища молодших школярів» [3, с. 1].

На нашу думку, до вивчення проблеми розвитку сучасної музичної освіти дітей молодшого шкільного віку можна віднести й дослідження С. Дицьо, який вказує на необхідність упровадження інноваційних технологій, що «забезпечують широкий спектр особистісного розвитку школярів, породження нових знань, способів дій, особистісних смислів у вивченні мистецтва музики й ураховують найкращі здобутки національних народно-педа-

гогічних традицій у навчанні та вихованні нового покоління» [4, с. 1]. Використання народної педагогічної традиції в музичному навчанні учнів початкової школи має виняткове значення, зокрема в розробці технологій особистісно-орієнтованого музичного навчання [4, с. 7]. Також ним визначено зміст музичної компетентності учнів молодших класів як «інтегральну якість особистості, яка складається з комплексу музичних знань, художнього досвіду, мистецьких цінностей і ставлення до них і може реалізовуватися у процесі музичної діяльності дитини» [4, с. 7].

Досліджуючи наукові підходи до розвитку музичної освіти, важливо звернути увагу на роботу Л. Зарі. Вона висвітлила проблему формування інтересу молодших школярів до музики засобами мультимедійних технологій і зосередила увагу на доцільності застосування комп'ютерних технологій у процесі освіти та виховання молодших школярів, що зумовлює високу її ефективність завдяки можливості збільшити обсяг навчального матеріалу, узагальнити та систематизувати набуті знання, розвивати інтерес до змісту музичної освіти. Застосування мультимедійних технологій під час оволодіння музичним мистецтвом дає можливість «гнучко керувати потоками різноманітної інформації – текстами, графіками, анімаціями, зображеннями, музикою» [6, с. 6].

Проте ми можемо констатувати зниження ролі мистецької освіти в початковій школі, на що негативно вплинули результати останніх реформ шкільної освіти. Певні позиції державних освітніх документів змушують прогресивну освітянську громадськість звернути увагу на можливі негативні впливи стихійної музичної освіти на виховання молодших школярів. Це зумовило необхідність звернення до аналізу розвитку національної системи музичного виховання учнів із метою врахування кращих традицій і досвіду, здобутого протягом віків, і винайдення сучасних шляхів і методів заохочення школярів до музики, а також підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів. Протягом усього періоду, що передував сучасним настановам підготовки вчителів початкової школи, основною тенденцією було надання музичній освіті загального характеру, наближеного до широкої слухацької аудиторії, у т. ч. дитячої. Ми розуміємо «основи загальної музичної освіти» як процес і результат набуття в початковій ланці освіти елементарних музичних знань, умінь і навичок, музичного досвіду, здатності молодших школярів до естетичного сприймання, розуміння і відтворення музики відповідно до власного особистісного потенціалу з метою його реалізації під керівництвом учителя.

Висновки. З огляду на викладене можемо систематизувати наукові підходи до вивчення роз-

витку музичної освіти дітей молодшого шкільного віку в Україні:

1. У кінці XIX – на початку XX ст. у вітчизняній педагогіці поширилися прогресивні ідеї діячів галузі музичної освіти. Відтоді бере початок розвиток теорії музичного навчання та виховання (Б. Асаф'єв, Б. Яворський).

2. Зі створенням «Проекту програми по співам в Єдиній школі», уперше в історії вітчизняної музичної освіти з'явилася музична дисципліна, що мала назву «Співи» та набула статусу обов'язкової (К. Стеценко).

3. Створення концепції музичної освіти школярів, за якою урок музики мав бути уроком мистецтва (Д. Кабалєвський).

4. Створення дидактико-методичної системи формування основ музичної культури молодших школярів (О. Лобова).

5. Розробка методики інтегрованого навчання музики молодших школярів (Н. Данько).

6. Визначення змісту музичної компетентності учнів молодших класів як інтегральної якості особистості (С. Дицьо).

7. Обґрунтування процесу формування інтересу молодших школярів до музики засобами мультимедійних технологій, що дає можливість збільшити обсяг освітнього матеріалу (Л. Заря).

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо вивчення шляхів підготовки вчителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти школярів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Асаф'єв Б. Избранные труды : в 7 т. Москва : Изд-во Академии наук, 1952. Т. 1. 398 с.
2. Верховинець В.М. Весняночка : ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шк. віку. Київ : Муз. Україна, 1989. 343 с.
3. Данько Н.П. Методика інтегрованого навчання музики молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2013. 21 с.
4. Дицьо С.В. Методика реалізації особистісно-орієнтованих технологій музичного навчання учнів початкової школи на основі народнопедагогічних традицій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2012. 20 с.
5. Євтух М.Б., Дорошенко Т.В. Історико-теоретичний контекст підготовки майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ загальної музичної освіти учнів. *Педагогічна підготовка – невтрачене мистецтво* : монографія / упорядн. : Терентьєва Н.О., Проніков О.К. ; за наук. ред. М.О. Носка. Черкаси : ФОП Чабаненко Ю.А., 2017. 391 с.
6. Заря Л.О. Методика формування у молодших школярів інтересу до музики з використанням мультимедійних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2013. 20 с.
7. Леонтович М.Д. Практичний курс навчання співу у середніх школах України (з педагогічної спадщини композитора). Київ : Муз. Україна, 1989. 136 с.

8. Лобова О.В. Дидактико-методична система формування основ музичної культури молодших школярів у процесі загальної музичної освіти : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 508 с.

9. Падалка Г.М. Учитель, музика, діти. Київ : Муз. Україна, 1982. 144 с.

10. Стеценко К.Г. Проект програми по співам в «Єдиній школі» [1918 р.] [Київ]. Автореф. та машинопис. з правками. *Ін-т рукописів НБУВ НАН України*. Ф. 62. Спр. 159. Од. зб. 1. Арк. 10.

11. Яворский Б.Л. Воспоминания, статьи, письма : в 2 т. / под общ. ред. Д. Шостаковича. Москва : Музыка, 1964. Т. 1. 670 с.